

DOI: 10.29064/ijma.779263

**TÜRKİYE’DEKİ KAMU YÖNETİMİ REFORMLARINDA DİJİTALLEŞME VE
E-YÖNETİŞİM¹***DIGITALIZATION AND E-GOVERNANCE IN PUBLIC ADMINISTRATION
REFORMS IN TURKEY***Yıldız ATMACA²
Faysal KARAÇAY³****ÖZET**

Bilgi ve iletişim tabanlı teknolojik gelişmeler, toplumsal hayatı etkileyerek bulunduğu çağın fenomeni haline gelmiştir. Teknolojik anlamda yaşanan bu gelişim, kamu veya özel sektör fark etmeksizin toplumun hemen hemen bütün kesimleri üzerinde derin bir etki oluşturmuştur. Dijital platformun kamu yönetimi politikalarında etkisini gösterdiği en önemli konulardan biri, birlikte yönetimi teşvik eden yönetim yaklaşımıdır. Dijitalleşme ile yönetimden e-yönetişime, demokrasiden e-demokrasiye ve katılımdan e-katılıma geçen yeni bir yönetim sistemi benimsenmiştir. Bu yeni yönetim sisteminde amaç, vatandaşın menfaati doğrultusunda etkili ve verimli bir yönetim sistemi gerçekleştirmektir. Bu bağlamda, bu çalışma ile amaçlanan çok aktörlü ve etkileşim merkezli bir yönetim yaklaşımı ile katılımcı yönetim anlayışını öngören yönetişimin dijital çağda nasıl bir değişim sürecine girdiğini incelemektir. Dijitalleşme bağlamında yönetim anlayışında meydana gelen gelişmelerin Türk kamu yönetimi sistemine olan katkılarını incelemektir. Çalışma sonucunda ise e-yönetişimin Türk kamu yönetimi sisteminde demokratik yönetimin pekişmesine öncülük eden çok önemli idari reformlar gerçekleştirdiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yönetişim, Dijitalleşme, E-Yönetişim, Kamu Yönetimi, Reform

Jel Kodları: 030, 031

ABSTRACT

Information and communication-based technological developments have become a phenomenon of the era by affecting social life. Regardless of the public or private sector, this technological development has had a profound effect on almost all segments of society. One of the most important issues reformed by the digital platform in public administration politics is the governance approach that promotes co-management. Through the digitalization a new government system that switches from governance to e-governance, from democracy to e-democracy and from participation to e-participation has been adopted. The purpose of this new management system is to achieve an effective and efficient management system in line with the interests of the citizens. In this context, the aim of this study is to examine how the governance, which envisages a multi-actor and interaction-centric management approach and a participatory management approach, has entered a process of change in the digital age.

¹ Bu çalışma, 2020 yılında yayımlanan “Dijital Çağ ve Yönetişim Türk Kamu Yönetimi Sistemine Katkıları Bağlamında Bir Değerlendirme” adlı yüksek lisans tezinden derlenmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Kamu Yönetimi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, yildizatnaca@yyu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6345-4745

³ Uzman, İçişleri Bakanlığı, faysalkaracay@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9145-3050

In the context of digitalization, contributions of the developments in the management approach to the Turkish public administration system will be examined. As a result of the study, it has been determined that e-governance has carried out very important administrative reforms in the Turkish public administration system leading the consolidation of democratic management.

Keywords: Governance, Digitalization, E-Governance, E-Government, E-Democracy, Public Administration, Reform

Jel Codes: 030, 031

GİRİŞ

Türk kamu yönetimi, farklı dönemlerde farklı sorunlarla karşılaşmış ve bu sorunlara farklı çözümler getirmiştir. Özellikle 1990'lı yılların başlarında kronikleşmiş bazı sorunların çözümü için çağdaş kamu yönetimi yaklaşımlarından ve bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanarak çözüm üretme yaklaşımını benimsemiştir. Bu bağlamda yönetim yaklaşımı ve bu yaklaşımın dijitalleşmiş hali olan e-yönetişim anlayışı Türk kamu yönetiminde politik anlamda yer bulmaya başlamış ve kamu yönetimize farklı düzenlemelere vesile olarak bazı katkılarda bulunmuştur/bulunmaktadır. bu süreç kamu yönetimlerindeki reform hareketlerinde de kullanmaya başlamışlardır. Özellikle 20. yüzyılın başlarında büyük bir atağa kalkan bilgi ve iletişim teknolojileri, 1970'li yıllarda dijitalleşme kavramını ortaya çıkarmıştır. Dijitalleşme, başta kamu yönetimleri olmak üzere hayata dair hemen her şeye etki ederek yeniden düzenlemenin nedeni olmuş nihayetinde bu süreç kamu yönetimlerindeki reform hareketlerinde de kullanmaya başlamışlardır.

21. yüzyılın başlarına gelindiğinde ise kamu yönetimlerindeki reform hareketlerinin son dalgası olarak ortaya çıkan yönetim yaklaşımı bilgi ve iletişim teknolojileri temelli dijitalleşmeyle bütünleşerek e-yönetişim kavramını ortaya çıkarmışlardır. Çağın sunduğu teknolojik imkanları kamu yönetimlerine entegre ederek katılımdan verimliliğe, şeffaflıktan stratejik planlamaya kadar kamu yönetiminin her alanında yönetişimin sahip olduğu ilkeleri daha işlevsel kılmak, demokrasiyi daha uygulanabilir hale getirmek ve insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü daha hakim kılmak amaçlanmaktadır.

Söz konusu bu gelişmeler ışığında çalışmada öncelikle yönetim yaklaşımının teorik alt yapısı ele alınmıştır. Dijitalleşme ve dijital çağ yönetimi olgularına değinilmiş ve Türkiye'de gerçekleştirilen e- yönetim politikalarından bahsedilmiştir. Çalışmada literatür taraması sonrasında içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Teorik alt yapıyla birlikte e-yönetişim ve dijitalleşme olgusunu birlikte ele alan çalışmaların sınırlı olması sebebiyle çalışma kamu yönetimi okuyucularına büyük katkı potansiyeli taşımaktadır.

1. Kuram ve Boyutlarıyla Yönetişim

Yeni Kamu Yönetimi/Yeni Kamu İşletmeciliği kavramı 1980'li yıllardan sonra (Eliassen ve Sitter, 2008: 93) küreselleşme, postmodernizm, yeni sağ ideoloji ve neo-liberal ekonomi politikaları ile gelişen ve kamu tercihi teorisyenlerinin katkılarıyla kamu yönetimi alanında ortaya çıkmaya başlamıştır. Devletin küçültülmesi ve sınırlandırılması anlayışıyla hareket eden bu kavram ile etkinlik, verimlilik ve kalite değerleri üzerine odaklanarak işletme kuram, teknik ve yöntemlerinin kamu yönetimine dâhil etmek hedeflenmiştir (Doğan, 2017b: 212; Çımrın, 2009: 200; Çolak, 2016: 354; Karıcı, 2008: 42). Bu anlayış ve hedeflerle birlikte kamu yönetiminde bürokrasi kırılmaya başlamış, yurttaşlık anlayışının gelişmesine paralel olarak kâr amacı benimsemeyen gönüllü sivil toplum organizasyonlarının değeri artmış, müzakere, diyalog, esneklik, yerellik, meşruiyet, çoğulculuk, katılım ve demokrasi gibi özellik ve kavramlar amaçsal nitelik edinerek öne plana çıkmıştır (Doğan, 2017a: 31; Işık ve Öztürk, 2009: 436; Yalçın, 2010: 328). Bu doğrultusunda yapılan reformlar zamanla devletin

etkisizleşmesi, parçalanmışlık, kamu hizmetlerinin tamamen piyasalaşması, güven kaybı gibi istenmeyen sonuçlar doğurmuştur. Olumsuz etkileri önlemek üzere yönetim modeli gündeme getirilmiş olup küçülmüş devletten gücü yeten devlete, parçalanmış bir düzenden güven esaslı bağımsız yönetim yapılarına doğru bir geçiş olacağı varsayılmıştır (Coşkun, 2013: 42; Gündoğan, 2010: 18).

Teori ve pratik anlamında 1980’li yıllardan sonra yeni kamu işletmeciliğinin somutlaşmış en önemli görünümü yönetişimdir (Doğan, 2017a: 31). Bu tarihlerden itibaren yönetişimin kaçınılmaz hale gelmesini Pierre ve Peters (2005: 119-124) devlet ve toplum olarak iki açıdan değerlendirmişlerdir: Devlet açısından yönetişimin var oluş nedeni, devletin aktörlerin beklenti ve taleplerini karşılayamayacak şekilde aşırı yük ile karşı karşıya kalmasıdır. Toplum açısından yönetişimin ortaya çıkma nedeni ise günümüzde toplumların artık yönetilemeyecek derecede karmaşık bir hal almasıdır. Yönetişim, karmaşık haldeki toplumun, devlet üzerindeki aşırı yükünü birlikte yönetim ile çözülebileceğini vadettiği için ortaya çıkmıştır.

Yönetişim kavramının kökeni 14. yüzyıl ortalarına kadar götürülse de (Kjaer, 2004: 1) günümüz anlamıyla ilk kez 1989 yılında Afrika üzerine hazırlanmış bir Dünya Bankası raporda kullanılmıştır. Bankanın “Sub-Sahara Africa: From Crisis To Sustainable Growth (Sahra Altı Afrika: Krizden Sürdürülebilir Büyümeye)” adlı raporunun önsöz başlığında dönemin banka başkanı Barber B. Conable “özel sektör girişimleri ve piyasa mekanizmaları önemlidir, ancak ... iyi yönetim ile el ele gitmesi gerekir” şeklindeki ifadesi dikkati çekmiştir (World Bank[WB], 1989: xii). Dünya Bankası, yönetişimi “bir ülkenin ekonomik ve sosyal kaynaklarının kalkınma amacıyla yönetilmesinde iktidarın kullanılma yöntemleri” (World Bank, 1992: 3) olarak tanımlamakta ve yönetim ile kalkınma arasında ilişki kurmayı hedeflemektedir. Avrupa Komisyonu ise, yayımladığı Beyaz Kitap’ta, yönetişimi, Avrupa çapında siyasal yetkilerin kullanıldığı, özellikle katılım, hesap verebilirlik, açıklık, tutarlılık ve etkinlik gibi beş temel iyi yönetim ilkelerinin yerellik (subsidiarity) ve orantılılık ilkeleriyle bütünleştiği bir yönetme tarzı olarak tanımlamaktadır (Keleş, 2010: 64).

Yönetişim, kamunun hareket standartlarının belirlenip geliştirilmesini sağlayan ilke ve süreçlerin tamamının kabulüne referans olmaktadır. Eğer yönetim bu şekilde tanımlanacak olursa sadece hükümetlerin katılımıyla değil yerel, ulusal, küresel, sivil, özel ve kamusal bütün aktörlerin her düzeyde katılımıyla hayata geçirilebilecek bir kavramı ifade eder (Uçkan, 2003: 10; Uzun, 2019: 36-37). Bu bağlamda, kurumların birbirine bağlılık içerisinde ortaklıkları öngörmektedir. Buna karşılık da kendi kendini idare eden bağımsız yönetim birimlerinin varlığını tescil edilerek, çok odaklı bir süre meşrulaştırılır ve hükümet dışından da sorun çözme kapasitesine sahip ve kendi isteklerini tatmin için çalışan aktörlerin sürecin asli unsurları olabileceği belirtilmektedir (Gündoğan 2010: 26; Rosenau, 1992: 4; Stoker, 1998: 16). Aktör ağlarının, birbirlerinden doğrudan etkilenmesi öngörülmekte ancak bu aktörlerin genellikle çatışan ve birbirilerinden farklı olan çıkar ve amaçlar taşıyabildiği de kabul edilmektedir (Kickert, 1997: 735). Bu ağlar, sadece ortaya konulan politikaları etkilemeyi değil, yönetim süreçlerinin tamamında aktif rol almayı amaçlamaktadır.

Yönetişimin temel ilkeleri olarak katılımcılık, şeffaflık, hesap verebilirlik, etkinlik ve verimlilik, hukukun üstünlüğü ve stratejik planlama sayılmaktadır. Bu ilkeler tek başlarına etkisiz kalmakta ancak birbirlerini tamamlamaktadırlar. Şöyle ki, bilgiye erişebilme daha fazla şeffaflığı, şeffaflık daha geniş bir katılımı ve katılım daha etkin karar verme sürecini ortaya çıkarmaktadır. Artan katılımcılık, verilen kararların daha etkin olmasına ve bu kararların meşruiyeti için ihtiyaç duyulan daha kapsamlı bir bilgi değişimine katkıda bulunmaktadır. Meşruiyet, etkin bir uygulama sağlamakta ve nihayetinde daha geniş kapsamlı bir katılımcılığı desteklemektedir (Karabacak, 2003: 72; Uysal ve Atmaca, 2018:414)).

Diğer yandan yönetişimin, katılımın boyutlarında ortaya çıkabilecek değişiklikler ile uygulandığı mekânsal ölçekler dikkate alındığında üç farklı boyutu ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki küresel yönetişimdir. Küresel yönetişim, uluslararası sistemde bir üst siyasi otoritenin yokluğunda karşılıklı bağımlılık ilişkilerinin düzenlenmesi olarak açıklanmaktadır (Barbak, 2016: 151). Bu bağlamda küresel yönetişim, uluslararası toplulukların ve devletlerin, tekil aktör olarak kapasitelerini aşan siyasi, sosyal, ekonomik, çevresel ve benzeri sorunların çözümü için koydukları kurallardan ve oluşturdukları kurumlardan oluşan bir sistemdir (Çukurçayır, 2003: 264; Kalkışım, 2019: 24; Sancak, 2019: 245). İkinci boyut ise ulusal yönetişimdir. Ulusal yönetişim, daha çok kuvvetler ayrılığı fikrini temel almaktadır. Bu doğrultuda toplumdaki tüm kesimlerin fikirlerinin, düşüncelerinin ve çıkarlarının temsil edilebildiği bir sürece vurgu yapmaktadır. Bu süreçte vatandaşların istekleri doğrultusunda alınan kararlar şeffaf, verimli, etkin ve hesap verebilir bir anlayışla kamu yönetimi tarafından uygulamaya geçirilmektedir. Sistemde, sadece merkezi yönetimin egemen güç olduğu tek aktörlü bir yönetim yapısından ziyade sivil toplum ve özel sektör kuruluşlarının da yönetimde etkin olduğu çok aktörlü ve esnek bir yapı öngörülmektedir. Merkezi yönetim için belirlenen rol, kamusal hizmetleri üretmekten daha çok bu hizmetlerin sunumunu kolaylaştırmak, mümkün olan en iyi ölçüde yönlendirmeye çalışmak ve denetlemektir (Bıçkıcı ve Sobacı, 2011: 221). Son boyut olarak ise yerel yönetişim, yerel yönetimlerin, kentteki sosyal grupların ve diğer örgütlenmiş sivil toplum ve çıkar gruplarının kentsel politikaların belirlenmesine ve uygulanmasına ilişkin süreçlere katılımını sağlayan bir mekanizmadır. Ana düşünce katılımcı yerel demokrasinin ancak yerel çıkarların temsili ile gerçekleşebileceği ve böylece temsil edilme sorununun çözüleceği inancıdır. Böyle bir süreçte yerel yönetimler, aktörlerin pazarlıklarıyla uzlaşmasının gerçekleştiği kurumlar hüviyetine kavuşur (Demir, 2019: 207; Kalkışım, 2019: 24; Palabıyık, 2004: 75-76).

2. Dijitalleşme ve Dijital Çağ Yönetişimi

Dijitalleştirme, işitsel veya görsel analog öğelerin, bilgisayarlar tarafından tanınabilmesi, işlenebilmesi ve depolanabilmesi için 0'lar ve 1'ler ile ifade edilen ikili veriye belli bir yapıda dönüştürülmesini ifade etmektedir. Böylece bilgisayarlar bu tür bilgileri saklayabilir, kullanabilir ve ağlar aracılığıyla iletebilir. Yani dijitalleştirme süreci şöyle açıklanabilir: “İşlemleri veya iş akışlarını dijital(sayısal) hale getirme ve otomatikleştirme hedefi ile fiziksel bir öğenin analogtan dijital veya dijital gösterime dönüştürülmesidir.” Söz gelimi bir bankanın müşterisi ile yaptığı sözleşmeyi tarayıcılar vasıtasıyla bilgisayar ortamına yükleyerek PDF (Portable Document Format-Taşınabilir Belge Biçimi) olarak saklayabilmesidir. Dijitalleşme ise dijitalleştirme ile yakından alakalıdır ama aynı şey değildir. Dijitalleşme tüm olası toplumsal ve bireysel faaliyetlerde dijital teknolojilerin benimsenmesi anlamına geldiği belirtilmektedir. Yani dijitalleşmenin sadece sayısallaştırma boyutu olmayıp hem dijital olgunluk hem bilgi teknolojisi hem de dijital kültür boyutu vardır (Aydın, 2011: 1; Bloomberg, 2018; Deren, 2006: 28; Yankın, 2018: 9-14).

Gartner'ın IT Sözlüğü'ne göre dijitalleşme, “bir iş modelini değiştirmek ve yeni gelir ve değer üretme fırsatları sağlamak için dijital teknolojilerin kullanılmasıdır; dijital bir işe geçme sürecidir” (Gartner, 2020). Bu bağlamda bir organizasyonun dijitalleşmesi, bilgi veya bilgi kaynaklarının sayısallaştırılmasının ötesinde, bir yönetimin, algının ve sürecin sayısallaştırılması olarak düşünülmelidir. Örneğin kamu yönetiminin dijitalleşmesi, daha önce analog yöntemlerle yürütülen süreçlerin dijital ortama, yani bilgisayar ortamına aktarılmasıyla sınırlı değildir, aynı zamanda bu ortamın sunduğu yeni olanakların (örneğin iş zekâsı, bilgiyi oluşturma, erişme ve paylaşma hızı, aktif katılım) daha verimli kullanılması ve bu ortama özgü yeni problemlerin doğru yönetilmesini de kapsamaktadır (Fichman vd., 2014; Şeker, 2014: 6). Banka örneğinden devam etmek gerekirse dijitalleşme, bankanın, müşterisi ile

yapmış olduğu sözleşmeyi dijitalleştirdikten sonra yeniden üretmek için çaba harcamadan bütün müşterilerine çok kısa bir zamanda uygulayabilmesidir.

Dijitalleşmenin ortaya koyduğu bu özellikler kamu yönetimlerini artık bilgiye dayanan, teknolojiyi yakında takip eden, bireysel isteklere cevap verebilen, iş ve iş akışlarını yeniden dizayn edip verimliliğe önem veren, anlık katılımın önemini kavrayan ve hizmetlerini dijital olarak sunabilen organizasyonlar olma yolunda ilerletmektedirler. Söz konusu bu ilerlemeler, kamu yönetimlerinin hali hazırda bir şekilde içinde buldukları Yeni Kamu İşletmeciliği/Yeni Kamu Yönetimi anlayışını da değişime uğratmaktadır. Tam bu nokta Patrick Dunleavy, Helen Margetts, Simon Bastow ve Jane Tinkler “dijital çağ yönetişi” kavramını ortaya koyarak yeni kamu yönetimi anlayışına karşı alternatif sunmaktadırlar (Sarıca, 2017: 148). Bu alternatif bilgi ve iletişim teknolojileri üzerinde yükselen dijitalleşme ile sıkı ilişki içerisinde.

2006 yılında Patrick Dunleavy öncülüğündeki bir grup “New Public Management is Dead- Long Live Digital-Era Governance (Yeni Kamu Yönetimi Öldü Yaşasın Dijital Çağ Yönetişi)” başlığı altında bir çalışma ortaya koymuştur. Bu çalışmayı önemli kılan husus kamu yönetimlerinin geleceğine dair ipuçları barındırmasıdır. Çalışmaya göre, yeni kamu yönetimi yaklaşımı başlarda kamu yönetimleri için bir demokratikleşme, reform ve teknoloji aracı olarak kullanılmış olsa da artık bu yaklaşım miladını tamamlamış veya tamamlamak üzeredir. Öyle ki yeni kamu yönetimi yaklaşımının öncü ülkelerinde bile bu durum ortadadır. Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri, Avusturalya, Yeni Zelanda, Kanada, Hollanda ve Japonya’da yürütülen çalışma, kamu politikası, vergi, bürokrasi, sosyal güvenlik ve göçmenlik konuları ile bilgi ve iletişim teknolojileri arasındaki ilişkiyi ele almış ve nihayetinde yeni kamu yönetimi yaklaşımının gerilemesinin temel nedeni olarak vatandaşların, her alandaki problemlerini çözmedeki yetersizliği olduğu belirtilmiştir. Çalışma grubu, ortaya çıkan bu değişimi dijital çağ yönetişi kavramı ekseninde değerlendirmiştir (Aldemir ve Şahin, 2017: 205; Dunleavy vd., 2006; Sarıca, 2017: 148; Yerlikaya ve Ağçasulu, 2017: 285).

Dunleavy ve arkadaşları özellikle 1970’li yılların sonunda adeta kamu yönetimlerinin yeniden dizaynı için tek gerekli reçete olarak ilan edilen yeni kamu yönetimi yaklaşımının günümüzde bileşenlerinden uzaklaştığı, etkinliğinin sorgulandığı ve zaman zaman etkinsizliğine rağmen bilerek uygulandığı sonucuna varmışlardır. Dunleavy ve arkadaşlarına göre artık miladını doldurmak üzere olan yeni kamu yönetimi yaklaşımının yerini alacak olan dönemde bilgi ve iletişim teknolojileri, dijitalleşme ve bunlara bağlı değişkenler etkili olacak ve yeni dönem “yeniden bütünleşme, ihtiyaç temelli bütünleşme ve dijitalleşme” bileşenleri üzerinden şekillenecektir. Başka bir deyişle yeni kamu yönetimi yaklaşımının üç birleşeni olan “ayırışma, rekabet ve teşvik” bileşenlerinden bu yeni bileşenlere doğru bir kayma olacaktır. Bu kaymanın en temel çıktısı ise dijital çağ yönetişi (Aldemir ve Şahin, 2017: 206; Dunleavy vd., 2006: 471-480; Sarıca, 2017: 148).

Dijital çağ yönetişinde, üç temel bileşen üzerinde durulmaktadır: İlki “Yeniden Bütünleşme (Reintegration)” ile yeni kamu yönetiminin bütüncül ve koordinasyonda uzak parçalı ve ayrılmış örgütlenme yapısının bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla yeniden işbirliği ve koordinasyon temelinde düzenlenmesi böylece aktörlerin katılımının da artacağı öngörülmektedir. “İhtiyaç Temelli Bütünleşme (Need-Based Holism)” ise yeniden bütünleşmenin yönetim-vatandaş ilişkilerinde ortaya çıkmasını ifade ederek ilk bileşenin tamamlayıcısı rolünü üstlenmektedir. Amaç, kamu yönetimi ile vatandaş arasındaki ilişkileri basit temellerde yeniden şekillendirmek, bağlantılı idari organizasyonlar oluşturmak, bürokraside gereksiz adımları, maliyetleri, kontrolleri, formları kaldırmak ve böylece kamu

yönetimini hızlı karar alır ve değişimlere uyum sağlar hale getirerek yeni kamu yönetimi yaklaşımının önemseydiği iş akışının gerçekleştirilmesi yerine vatandaş ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Son olarak “Dijitalleşme (Digitisation)” ise kamu yönetimlerine ait tüm organizasyon ve süreçlerinin dijitalleştirilerek yer ve zaman tasarrufunun sağlanması ve bu bağlamda hizmet sunumunda kolaylığı anlatmaktadır. Dijitalleşme, yönetim süreçlerini tamamlayıcı bir faktör olmakla birlikte bütün kamu yönetimi sistemini dönüştürmeyi de kapsamaktadır. Bu bileşenlerle birlikte dijital çağ yönetimi, kamu yönetimlerine yeni değerler katarak 1980’lerde yeni kamu yönetimi yaklaşımıyla başlayan değişimin yeniden şekillenmesini ve kamu yönetimlerinin bu yeni değerler etrafında reform hareketlerine yönelmesini sağlamaktadır (Aldemir ve Şahin, 2017: 206; Dunleavy vd., 2006: 480; Sarıca, 2017: 148; Yerlikaya ve Ağcasulu, 2017: 286). Bu değerler, birlikte yönetim, şeffaflık, hesap verebilirlik, etkinlik ve etkililik, stratejik planlama gibi değerlerdir. Ancak bu değerlerin bir önceki dönemden en temel farkı bilgi ve iletişim teknolojileri ve dijitalleşme temellerinde yükselmeleridir.

Dunleavy ve Margetts 2010 yılından yayımladıkları “The Second Wave of Digital Era Governance (Dijital Çağın Yönetişiminin İkinci Dalgası)” adlı çalışma takip eden yıllardaki gelişmeleri ikinci dalga olarak ele almışlardır. Dunleavy ve Margetts çalışmalarında dijital çağın getirdiği yeniliklerin, bireylerin yaşamını kökten değiştirdiğini belirtmişlerdir (Web 2.0, sosyal medya, nesnelerin interneti gibi yenilikler). Bireyler artık çevrim içi bilgiyi sadece tüketen değil aynı zamanda ona katkıda bulunarak üreten konuma yükselmiştir. Bu durum, devlet ve vatandaş ilişkisinin yeniden tanımlanması gerekliliğini ortaya koymuştur. Bununla birlikte bilgi ve iletişim teknolojileri vatandaşın örgütlenme şeklini de değiştirmiştir. Artık sanal platformlarda çevrim içi olarak örgütlenen vatandaşlar, kamu yönetimlerini yeni değerler etrafında iletişime zorlayabilmektedirler (Dunleavy ve Margetts, 2010; Yerlikaya ve Ağcasulu, 2017: 286).

Genel olarak ele alındığında, e-yönetişim, e-devlet, e-demokrasi gibi kavramları barındıran dijital çağ yönetimi, yeni kamu yönetimi anlayışının genel yetersizliklerine doğal bir tepki olduğu söylenmektedir. Bu bağlamda dijital çağ yönetimi ayrışma yerine bütünleşmeyi, yarı müşteri vatandaş anlayışı yerine vatandaş merkezli hizmet sunumunu ve dijitalleşmenin tamamlayıcı bir faktör olması yerine kapsayıcı bir dijital dönüşümünü amaçlamaktadır. Buradaki en önemli nokta ise dijital çağ yönetişiminin sunduğu çözümlerde yüksek oranda bilgi ve iletişim teknolojilerini barındırmasıdır. Dolayısıyla bilgi ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler sürdükçe -ki bu ilerleme hızlı ve süreklidir- kamu yönetimlerinin bu dönüştürücü etkiye direnmesi mümkün değildir (Yerlikaya ve Ağcasulu, 2017: 286).

3. E-Yönetişim ve E-Demokrasi

Dijitalleşmenin kamu yönetimi sistemlerine yapmış olduğu en önemli katkı kuşkusuz e-yönetişim modelidir. Bu model bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla yönetme ve yönetilme yaklaşımlarına yeni boyutlar ekleyerek kamu yönetimi sistemlerini her anlamda yeniden şekillendirmektedir. Artık kamu yönetimi sistemleri, içinden çıkılmaz sorunlarının çözümünü bu modelde aramaya başlamışlardır.

3.2. E-Yönetişim

1980 sonrası iktisadi, politik ve toplumsal alanlarda yaşanan değişimler devlet-toplum, devlet-özel sektör ve devlet-birey ilişkilerinde, kamusal politikaların oluşturulması ve kamusal hizmetlerin sunulması noktasında yeni arayışlara yol açmıştır (Uzun, 2019: 34). E-yönetişim, bir taraftan devletin dönüşen biçim ve rolünü anlatırken, diğer taraftan da bu dönüşümü gerçekleştirecek mekanizmaları ve yeni kurallar bütününe ortaya koyan bir kavramdır

(Bayramoğlu, 2005: 266). Bu bağlamda e-yönetişim, kamu yönetiminde sürekli reform anlayışının bir sonucu olarak, çağdaş kamu yönetimi kuramlarından, yeni kamu işletmeciliği ve yönetim kuramlarının da reforme edilmiş hali yani 21.yüzyıl yönetim kuramlarının son halkası olarak değerlendirilmektedir. E-yönetişim, yönetim kavramlarının ötesinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin daha fazla devreye girdiği katılımcı, demokratik ve sinerjiye dayalı bir ağ yönetim şeklinde ifade edilmektedir. Bu bakımdan e-yönetişim, yönetişimin elektronik boyutu olarak toplumdaki farklı aktörleri kamusal karar alma sürecine dahil eden demokratik yönetim modelidir (Parlak ve Doğan, 2019: 7-8). Bu modelde kamusal karar alma sürecine katılım artıka sunulan hizmetin kalitesi ve verilen kararların sahiplenerek uygulanabilirliği de artacaktır.

Tablo 1. Yönetişim ve E-Yönetişim Uygulamaları Arasındaki Farklılıklar

Yönetişim	E-Yönetişim
Vatandaşların konferans, forum gibi toplantılarla katılımının sağlanması	Sosyal ağlar, forum siteleri, e-katılım platformları aracılığıyla vatandaşın talep ve tepkilerinin anlık takibi
Açık, anlaşılır ve hukuki boşlukların olmadığı mevzuat	7/24 Erişime açık, güncel ve hukuki boşlukların olmadığı e-mevzuat
Dilekçe ve bilgi edinme hakkı	E-dilekçe ve e-bilgi edinme platformları (özel platformlar ve e-mail ile bilgi edinme hakkı)
Demokrasi uygulamaları (referandum, seçim, temsilci meclisleri)	E-demokrasi platformları (e-oy, e-referandum, çevrimiçi erişime açık oturumlar)
Vatandaşın faaliyetlerin karar ve denetim aşamalarına katılımının sağlanması	Vatandaşın faaliyetlerin karar sürecine çevrimiçi katılımı ve faaliyet sürecini anlık olarak elektronik platformlardan denetleme şansı
Kitle iletişim araçları aracılığıyla bilgilerin tek yönlü aktarılması yoluyla şeffaflığın sağlanması	Elektronik platformlar (web siteleri, sosyal medya, e-mail) aracılığıyla çift yönlü bilgi alışverişi ve dönütlerin (şikâyet, memnuniyet, talep) sağlanması
İhtiyaç ve beklentiler dikkate alınarak stratejik vizyonun belirlenmesi	Elektronik platformlar aracılığıyla elde edilen veriler (talep, şikâyet) aracılığıyla stratejik vizyonun belirlenmesi
Mesai saatlerinde erişilebilir devlet kurumları	7/24 ve aynı anda birçok kişiye hizmet veren e-devlet platformları (Türkiye’de e-devlet kapısı gibi)

Kaynak: Bütün, 2016: 45.

E-yönetişim, vatandaşlara en iyi hizmetin sunumu, açıklık ve hesap verebilirliğin güçlendirilmesi, hükümet bünyesinde etkinliğin iyileştirilmesi, bilgi vasıtasıyla vatandaşların katılımı, iş ve endüstri ara yüzünün geliştirilmesi (Awan vd., 2018: 2) amaçlarıyla hareket edip kamu yönetimini daha verimli, etkin ve etkili, şeffaf, dinamik, kolay ve ucuz hale getirme arzusundadır. Bu amaçları gerçekleştirebilmek için e-yönetişim, toplumdaki farklı aktörleri karar alma süreçlerine dâhil etmektedir (Pankaj, 2004: 21-26; Parlak ve Doğan, 2019: 10). Bu bağlamda e-yönetişim, e-devlet ve e-demokrasi sisteminin toplumsal aktörlerce içselleştirilmiş şeklidir. Bir başka deyişle e-yönetişim, toplum bünyesinde devlet ve devlet dışı aktörlerin yönetim ilke ve varsayımlarını benimsemesi sonrasında ağ üzerinden etkileşime geçmesi şeklini belirtmektedir (Parlak ve Doğan, 2019: 11). E-yönetişim, devletin aktörlere tek yönlü bilgi akışından ziyade bütün aktörleri ağ üzerinden interaktif bir şekilde sisteme dâhil eden siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişki kurma modelidir. Bu modelin olgunlaşabilmesi için belli aşamalardan geçmesi gerekmektedir. Bahse konu aşamalar, “bilgi

aşaması”, “etkileşim aşaması”, “işlem aşaması” ve son aşama olarak “dönüşüm aşaması”dır. Bütün bir sistemin nihai aşaması olarak ele alınabilecek olan dönüşüm aşaması veya kimilerine göre e-yönetişim aşaması, tüm kamu birimlerinin birbirine bağlandığı, tüm faaliyetlerin tek duraklı bir adresten sunulduğu aşama olup şüphesiz, etkililik, maliyet, kullanıcı memnuniyeti ve katılım imkânlarının geliştirilmesi bakımından en avantajlı olanıdır. Ancak bu aşamaya geçilebilmesi için, gerekli altyapısal (tek durak, entegre ağlar vb.) yatırımların ve hukuk devleti ilke ve normlarına uygun bir çerçevede geliştirilecek bir hukuksal altyapının yanı sıra, yurttaş/kullanıcı eğitimi ve kamunun zihniyet dönüşümü gibi son derece kapsamlı dönüşümler de gerekmektedir; nihai aşamaya "dönüşüm" adının verilmesinin nedeni de budur (Uçkan, 2003: 51) ki bu dönüşüm siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, teknolojik vs. boyutları aynı anda içinde barındırır.

Bunlarla birlikte e-yönetişimin faydalarını şöyle sıralamak mümkündür (Biju, 2007: 69-70; Parlak ve Doğan, 2019: 12-13) : Vatandaşların kamusal bilgiye erişimini ve kamusal hizmetlerin kalitesini artırır; Düşük maliyet ile kaliteli ürün üretilmesini sağlayabilir; Bilgi temelli ekonomide yeni yeteneklerin keşfi ile yaşam standartları yükseltilir; Ticaret ve çevrim içi bankacılık imkanları genişler; Veri akışının etkinliği güçlenerek karar verme süreci yerelleşir; Bürokrasi azalır ve her anlamda tasarruf sağlanır; Aktörlerin devletin tüm birimlerine erişimi hızlanır; Pazara ilişkin bilgi kaynağı sayesinde piyasa ekonomisi rahatlar ve kamu hizmetleri genişler; Kaynak yönetimi daha verimli olur; Vatandaş ve devlet arasındaki güven köprüsü güçlenir; İdari ve yargısal hesap verebilirlik sağlanır.

Diğer taraftan e-yönetişimin karşılaştığı engelleri ise şu şekilde sıralamak mümkündür (Akyüz, 2019: 100-105; Coleman, 2008: 9-10; Demirel, 2010: 74-75): Teknolojinin çok hızlı değiştiği için önceden belirlenmiş projelerin tamamlanamaması; Vatandaşın devlete olan güven düzeyinde veri eksikliği ve yasalardaki boşluklar; Yönetişim ve bilgi teknolojilerinin kullanımına rağmen kamu bürokrasinin direnci; Dijital olanakların tüm ülke sathına yerleştirilememesinden kaynaklanan dijital açık (dijital bölünme); Karmaşıklık, bilgi ve iletişim teknolojilerin açısından yetersiz alt yapı ve insan kaynakları sorunu; Mali kısıtlılıklar ve milli güvenlik sorunu; Kullanıcılar açısından alışkanlıkların değişmesi yani aşinalık süreci ve güven eksikliği; Kamu organizasyonlarının kültürel direnci.

E-yönetişim, yönetim yapı ve süreçlerini yeniden yapılandırarak sunulan kamusal hizmetleri iyileştirmek, devlet ve devlet dışındaki aktörler arasındaki etkileşimleri artırmak, çeşitli müzakere ve danışmanlık ortamlarına olanak sağlayarak vatandaşların karar alma süreçlerine katılımını sağlamayı ve devleti daha etkin, daha hesap verebilir ve daha şeffaf kılmayı istemektir (Uzun, 2019: 40). Bu istek ve amaçları gerçekleştirebilmek için e-yönetişimin, ortaya koyduğu stratejiler e-demokrasi gibi ana kavramlar üzerinde yükselmektedir (Carrizales vd., 2011: 936).

3.2. E-Demokrasi

Günümüz temsili demokrasilerin temel sorunları katılımcılık, şeffaflık, hesap verebilirlik, güven ve temsiliyettir (Öztoprak Sağır ve Karkın, 2005). Sorunlar ile birlikte halkın yönetime katılma isteği ve katılma araçlarına ilgisi giderek azalmıştır. Sorunlara çözüm arayışları, e-demokrasinin de gelişmeye başladığı yıllar olan 1990'lı yılların sonlarına doğru artmış ve çözüm olarak doğrudan demokrasinin hayata geçirilmesi gösterilmiştir. Doğrudan demokrasiyi hayata geçirmenin yeni yolu ise e-demokrasidir. Çünkü e-demokrasi, katılımın önündeki engelleri kaldıran ve hatta katılımı teşvik eden, dinamik bir yapıya sahip, etkileşimin aşağıdan yukarıya doğru olduğu ve böylece şeffaflığı, hesap verebilirliği ve güveni sağlayan bir modeldir. Bu model, temsiliyetten katılımcılığa, kitle yönelimli siyasetten

birebir siyasete, pasif tüketiciden aktif yurttaşlığa, ulusal ve tek kültürlü yapıdan global, yerel, sanal ve çok kültürlü yapıya dönüştürür (Erdoğan Tosun, 2004: 424).

E-yönetişimin bir parçası olarak e-demokrasi daha çok doğrudan demokrasi ile ilgili kavramları ve uygulamaları kapsamaktadır. Söz konusu kapsamı biraz daha genişletebilmek mümkündür yani e-demokrasi, bütün demokratik aktörleri, süreçleri, oluşumları, kurum ve kuruluşları, araçları vs. kapsar. “Toplumların demokratik, insani, kültürel ve etik değerleri üzerine dayanan ve yönetim ile yakın ilişki içinde olan e-demokrasi, demokrasi, demokratik kuruluşlar ve demokratik süreçlerin güçlenmesinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasında stratejik bir yaklaşım (Toprak, 2010: 97)” olup vatandaşların, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması stratejisiyle toplumsal karar almalarını içeren politik ve demokratik prosedürleri açıklar (Kim, 2008: 179). Bu bağlamda Avrupa Konseyi e-demokrasiyi “genel olarak bilgi ve iletişim teknolojilerinin, siyasal süreçler içinde yer alan farklı aktörler tarafından yerel veya bölgesel her kademede kullanılması olarak” tanımlamaktadır (Güler ve Şahnagil, 2017: 18)

Bu açıdan baktığımızda e-demokrasi uygulamaları, (1) genel ve yerel seçimlerde, referandumlarda oy verme işlemlerinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması gibi temsili demokrasinin araçlarında kullanılmasından, (2) bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanarak, kamusal karar alma süreçleri üzerinde baskı oluşturabilme, (3) özellikle internet 2.0 uygulamalarının katkılarıyla oluşturulan kamuoyu ile toplumsal direnç alanları oluşturabilme, (4) demokrasi bağlantılı sivil toplum ve gönüllülük uygulamalarının doğrudan demokrasi araçlarına entegrasyonuna kadar oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır (Ekşi, 2019: 164).

Doğrudan katılım araçları, temsili demokrasi katılım araçlarından çok daha fazla zaman ayırmayı, ilgi duymayı ve bilgi edinme cabasını gerekli kılar. Bu nedenle demokrasiyle ilgili tüm önerilerde temel kurgu, vatandaşın karar verme süreçlerine etkin katılımı için bireyin güçlendirilmesi üzerinedir (Ekşi, 2019: 166). E-demokrasi, online vatandaşlık ve e-devlet uygulamaları aracılığıyla devlet-vatandaş iletişiminin güçlendirilerek müzakereci yönü güçlü bir demokrasinin kurulmasını amaçlar (Erdoğan Tosun, 2004: 413-414). Vatandaşların, farklılıklarını ortaya koyup sesini duyurabileceği ve bunun sonucunda karar alma sürecine etki edebileceği böyle bir ortam, katılımcı sayısını ve çeşitliliğini de artırıp bireyin daha da güçlenmesini sağlayacaktır.

E-demokrasi mekanizmaları ile katılım zaman alan bir süreç olmaktan çıkar, katılımın önündeki coğrafi engeller ve maliyetler azalır, veri ve kaynaklara kolay erişim sağlanır ve bilgi ve deneyim paylaşımı artar. Böylece insanlar çevrim içi ama yüz yüze gelmeden, baskı oluşturulabilecek ortamlar oluşturulamadan kararlarını verebilir, çok daha geniş bilgi havuzlarından yararlanabilir ve bu uygulamalarla çok farklı kesimler etkileşime girebilirler (Ekşi, 2019: 169).

E-demokrasi, bilgi ve iletişim teknolojilerine bağlı olmakla birlikte daha gelişmiş bir teknoloji daha iyi bir demokrasi anlamını taşımamaktadır. Teknolojinin bu süreci kolaylaştırıcı bir etkisi vardır fakat çözüm değildir. Olsa olsa teknoloji, demokratik süreçleri güçlendiren önemli bir araçtır (Toprak, 2010: 98). E-demokrasinin başarısı, öncelikle bilgi ve iletişim teknolojileri açısından iyi bir alt yapının varlığını gerekli kılmaktadır. Daha sonra bu teknolojilere hakim ve kullanabilen vatandaşlara ihtiyaç vardır. Burada asıl önemli olan husus, vatandaşlarda demokrasi kültürünün bilhassa doğrudan demokrasi kültürünün gelişmiş olmasıdır. Bu kültürün gelişmediği toplumlarda e-demokrasi araçlarının kullanılmasının demokrasie nasıl bir katkı yapacağı tartışma konusudur.

Demokrasi kültürünün oluşabilmesi için vatandaşın ilgili konularda istekli, bilgili ve istediği bilgiye her an ulaşabilir olması gerekmektedir. Vatandaşlar bunu başarabildiği ölçüde aktif konuma geçecektir. Vatandaşı aktif bir konuma getiren referandumlar, oylamalar, elektronik katılımlar, forumlar, müzakere ortamları gibi doğrudan demokrasi araçlarının, yönetişimin daha da özelle e-demokrasinin benimsediği şeffaflık, aracıyı ortadan kaldırarak vatandaşın doğrudan yönetime katılması ve böylece demokrasi algısının güçlendirilmesi, güven ve etkinlik gibi ilkelerin hayata geçirilmesi noktasında büyük katkıları vardır.

4. Türk Kamu Yönetimi Sisteminde E- Yönetişim

Türkiye'deki kamu yönetimi reformlarında dijitalleşme sürecinin, kuşkusuz en büyük katkılarından biri e-yönetişimdir. Hayatımızın her alanına etki etmeye başlayan bilgi ve iletişim teknolojileri, yönetme ve yönetilme sistemleri de değişmeye başlamıştır. Bu değişim sonuç olarak e-demokrasi, e-devlet, e-katılım gibi kavramları da içinde barındıran ve yönetişimin, bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanmasını ifade eden e-yönetişimi kavramını doğurmuştur.

4.1.E-Yönetişim Politikaları Üzerine Değerlendirmeler

Ülkemizde dijitalleşme bağlamında e-yönetişim politikalarının temel etkileyicisi aday ülke konumunda bulunduğumuz Avrupa Birliği olmuştur. Mart 2000 tarihinde Lizbon'da toplanan Avrupa Konseyi Zirvesi üye ülkeler için eAvrupa Programı'nı ve Mart 2001 tarihinde Stockholm'da toplanan Liderler Zirvesi ise Birliğe aday ülkeler için eAvrupa+ Programı'nı kabul etmiştir. Her iki programda da ekonomik temeller üzerinde şekillenmiş yönetişim, "ağ devleti"ne doğru evrilen bir yaklaşım olarak ele alınmıştır. eAvrupa Programı, "gelecek on yıl içerisinde Avrupa'yı dünyadaki en rekabetçi ve dinamik bilgi tabanlı ekonomisi" haline getirme hedefiyle ortaya konulmuş ve bu hedef eAvrupa+ Programı içinde geçerli olmuştur. Bu hedef doğrultusunda dijitalleşmenin getirdiği her türlü imkânın bir an önce Avrupa için kullanılması gerektiği fikrinden hareketle Haziran 2000 tarihinde Feira'da eAvrupa 2002 Eylem Planı ve Haziran 2001 tarihlerinde Göteborg Zirvesi'nde aday ülkelerin özel konumları göz önünü alınarak eAvrupa+ 2003 Eylem Planı kabul edilmiştir. eAvrupa 2002 Eylem Planı üç ana hedef belirlemiştir: "(i) Daha ucuz, daha hızlı, daha güvenli internet (ii) İnsan kaynağına yatırım (iii) İnternet kullanımının teşvik edilmesi." Bu ana hedefler altında 11 alt hedef belirlenmiş ve nihai olarak hedeflere ulaşmak için eylemler sıralanmıştır. eAvrupa+ 2003 Eylem Planı da aynı hedefleri benimsemiş, ek olarak "bilgi toplumunun temel yapı taşlarını oluşturma çalışmalarının hızlandırılması" ana hedefi eklenmiştir. Ana hedefler doğrultusunda ülkemiz için ucuz ve hızlı internet, e-devlet, e-egitim, e-sağlık, e-ticaret, e-çalışma e-araştırma, e-ulaşım, e-erişilebilirlik, e-güvenlik ve çevre konularında kapsamlı alt hedefler ve bu doğrultuda toplam 57 eylem hazırlanmıştır (Avrupa Komisyonu ve Aday Ülkeler, 2001; Uçkan, 2003: 124-152).

Bütün bu politik hedefler kuşkusuz Türk kamu yönetimi sisteminde e-yönetişim politikalarını şekillendirmiştir. Söz gelimi "kamu hizmetlerine elektronik erişimin sağlanıp geliştirilmesi" başlıklı alt hedefi hayata geçirmek adına Türk kamu yönetimi sistemi: "Yasal, idari, kültürel, çevresel ve trafik bilgileri dahil olmak üzere çevrim içi temel kamu verilerini dijitalleştirmek; Ülkenin temel kamu hizmetlerine genel elektronik erişim sağlamak; İşletmeler için basit çevrim içi idari prosedürlerin belirlenmek (örneğin şirket kurmak için e-başvuru); Kamu sektöründe açık kaynak kodlu yazılım kullanımının desteklenmek ve Avrupa çapında deneyim paylaşımı yoluyla e-devlette başarılı uygulamalar kullanmak; Kamu sektöründe elektronik imza kullanımını desteklemek; Kamuda e-alımlar için bir e-pazar kurmak; Müzeler, kütüphaneler, topluluk merkezleri gibi kamu mekanlarında internet erişim terminalleri bulundurmak" olmak üzere 7 eylem alanı belirlemiş ve bu doğrultuda

politikalarını ortaya koymuştur. Bahse konu bu politikalarla bürokratik işlemleri azaltmayı, verimliliği artırmayı ve böylece ekonomik büyümeye katkı sağlamayı daha da önemlisi etkileşime açık ve şeffaf bir devlet oluşturarak vatandaşların demokratik süreçlere katılımı amaçlanmaktadır (Avrupa Komisyonu ve Aday Ülkeler, 2001: 22-23).

Hem e-Avrupa hem de e-Avrupa+ programları bir bütün olarak ele alındığında ortaya konulan politikalarda, dijitalleşme süreci öncelikle e-devlet modelinde konumlandırılmıştır. Ancak bu model bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte gün geçtikçe e-demokrasi modeline evrilmektedir. e-devlet ve e-demokrasi modelleri çatı kavram olan e-yönetişim uygulamalarına hayat vererek merkeziyetçilikte uzak, hesap verebilir, katılımı önemseyen ve dijitalleşmiş bir Türk kamu yönetimi için ön ayak olmakta ve politikalar bu doğrultuda hayata geçirilmektedir (Uçkan, 2003: 153).

Diğer yandan Türk kamu yönetimi sisteminde e-yönetişim politikalarını şekillendirerek ortaya koyan iki stratejik plan ve bazı üst belgelerden söz edilebilir. Bu üst belgelerden ilki Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)'dir. Planın 34. maddesi yönetişimin önemine değinmiş, 898. maddesi mahalli idarelerin yönetişim ilkesi etrafında yeniden yapılandırılmasından bahsetmiş ve Plan genel itibarıyla gerek ulusal gerekse uluslararası alanda yönetişimin güçlendirilmesi politikasını belirlemiştir. Diğer yandan Planın Hedefleri ve Politikaları kısmının Nitelikli İnsan ve Güçlü Toplum bölümünün, Kamu Hizmetlerinde e-Devlet Uygulamaları alt başlığında amaç şu şekilde belirtilmiştir: Katılımcı, etkin, hesap verebilir ve şeffaf kamu yönetimine katkıda bulunmak üzere; dezavantajlı gruplar da dâhil tüm kullanıcıların ihtiyacına göre tasarlanmış kamu hizmetlerinin, bilgilerin gizliliği ve güvenliği sağlanarak, farklı mekanizmalardan, kullanıcı merkezli, birlikte işler, bağlantılı ve güvenilir biçimde sunulacağı bir e-devlet sisteminin hayata geçirilmesi temel amaçtır. Planın genel olarak bu alandaki politikaları ise şöyledir (Genç, 2019: 58; Kalkınma Bakanlığı, 2013): e-devletle ilgili çalışmaların, etkin kamu yönetimi bağlamında kurumlar arası ve kurumlar üstü ölçekte yönetim yapısı güçlendirilecek; ortak altyapılar oluşturulacak; temel bilgi sistemleri tamamlanacak; kamuda ortak uygulamalar artırılıp yaygın hale getirilecek; uygulamaların e-devlet ortamına taşınması attırılacak; kamu bilgi sistemlerinin birlikte çalışabilirliği sağlanacak; e-devlet hizmetlerinde yeni kimlik kartının kullanımı artırılacak; e-Yazışma Projesi yaygınlaştırılacak; e-devlet üzerinden sunulacak hizmetlerde kullanıcı istek ve ihtiyacına göre mobil uygulamalar teşvik edilecek ve bu bağlamda e-katılım önemlenecek; katma değer hedefli kamusal bilginin paylaşımı ve yeniden kullanımı sağlanacak; kamu birimlerinde bilgi ve iletişim teknolojisi strateji planının oluşturulması desteklenecek; kişisel veya genel bilgilerin korunması ve güvenliği için hukuki, idari ve teknik düzenlemeler yapılacak; açık kaynak kodlu yazılımlar, bulut bilişim, büyük veri, yeşil bilişim, nesnelerin interneti, mobil platform gibi teknolojik yenilikler, inovatif çözümler için değerlendirilecek ve kamu için yararlı olabilecek çözümler uygulamaya geçirilecektir.

İkinci olarak 2019 yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı ele alınabilir. Program, Onuncu Kalkınma Planı çerçevesinde belirlenmiş olan politikaları daha somut bir şekilde alt politikalara ayırmış ve alınacak tedbirleri sıralamıştır. Program, Dijital Dönüşüm Ofisi'nin kurulmasıyla e-devletle ilgili çalışmaların yönetişimine dair kurumsal ve hukuki çerçevenin yeniden biçimlendirilmesi gerektiğini belirterek kamunun dijital dönüşümünün yönetişimini aktifleştirmek için kurumlar üstü, arası ve düzeyinde etkin bir yönetişim sistemi tasarlanarak bir program kapsamında gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Etkin bir kamu yönetimine katkı sunmak amacıyla, iş dünyasının ve vatandaşların elektronik ortamda verilen kamusal hizmetlere e-Devlet Kapısı başta olmak üzere farklı platformlardan güvenilir biçimde ulaşabilecekleri, kullanıcı ihtiyacına odaklanmış, şeffaf, katılımcı ve hesap verebilir bir e-

Devlet modeli etrafından belirlenen bu politikaların temelinde, dijitalleşme ve yönetim bulunmaktadır (Cumhurbaşkanlığı, 2018: 152-153).

Üçüncü olarak On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) bakılabilir. Plan doğrudan “iyi yönetim” politikasına yer verilmiş ve bu politika altında yönetimin ilkelerini hayata geçirecek alt politikaları sıralanmıştır. Kamu yönetiminin her alanında aktif katılımı, hesap verebilirliği, şeffaflığı, stratejik planlamayı vb. değerleri bilgi ve iletişim teknolojilerinin desteğiyle yeni bir yaklaşımla hayata geçirmeyi hedeflenmektedir. Bu bağlamda e-devlet uygulamalarının yönetim yönünü güçlendirmeye çalışarak arka planda e-yönetim politikası oluşturulmuştur. Söz gelimi Planın 810. maddesi “e-Devlet çalışmalarına ilişkin yönetim ve koordinasyon yapısı güçlendirilecektir” demektedir (Strateji Ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

Son olarak ise 2020 yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı’na değinmek faydalı olacaktır. Program, On Birinci Kalkınma Planı’na paralel bir şekilde hazırlanmış ve e-yönetim alanına dair daha somut tedbirler sıralamıştır. Program, e-devlet uygulamalarının geliştirilmeye devam edileceği, vatandaşların fikir ve tavsiyelerinin toplanması ve analiz edilmesi çalışmalarının yapılacağı, söz konusu fikir ve tavsiyeler politika oluşturma süreçlerinde girdi olarak kullanılacağı, kamu kurumlarında sosyal medya kullanımının sağlanacağı, kamu yönetiminde yeni teknolojilerden yararlanacağı, yerel yönetimlere katılım mekanizmasının güçlendirileceği, vatandaşın dijital ortamda devlet ile iletişime geçmesinin yaygınlaştırılacağı gibi politikalar üzerinde durmuştur (Cumhurbaşkanlığı, 2019).

Türk kamu yönetimi sisteminde e-yönetim politikalarını ortaya koymak için bakacağımız diğer noktalardan ilki Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı (2015-2018)’dir. Avrupa için Sayısal Gündem girişimi de göz önünde bulundurularak hazırlandığı söylenen plan, sekiz eksenli olarak tasarlanmış ve bu eksenlerden biri e-devlet bağlamında e-yönetim politikalarını içeren Kamu Hizmetlerinde Kullanıcı Odaklılık ve Etkinlik eksenidir. Planda, küresel yönelimlerden, Türkiye’deki mevcut durumdan ve sonrasında belirlenen politikalarından bahsedilmiştir. Küresel yönelimler başlığı altında bilgi ve iletişim teknolojileriyle birlikte ihtiyaçların karşılanabilmesinde kullanıcı odaklı olma ve kamu hizmetlerinde etkinlik yaklaşımları dikkate alınmaya başlandığı, bilgilendirmede, karar alma süreçlerinde, hizmet sunumlarının kişiselleştirilmesinde, kullanıcı memnuniyetinin ve hizmet kalitesinin değerlendirilmesinde internet tabanlı ağların potansiyellerinin arttığı belirtilmiştir. Türkiye’de mevcut durum başlığı altında ise e-devletin gelişme gösterdiğinden ve artık sayısal veriler yerine vatandaş odaklı, bürokrasiyi azaltan ve yerel yönetimlerin de hesaba katıldığı karar alma süreçlerinde katılımı önemseyen bir anlayışa geçildiği belirtilmiştir. Bu bağlamda küresel yönelimlerle birlikte Türk kamu yönetimi sisteminde de e-yönetim politikalarının ortaya konulmaya başlandığı ifade edilmiştir (Genç, 2019: 60-62; Kalkınma Bakanlığı, 2015).

Planın, stratejiler ve 2018 hedefleri ana başlığı altında yer alan “kamu hizmetlerinde kullanıcı odaklılık ve etkinlik” başlığı altından e-yönetim politikaları ana hatlarıyla belirlenmiştir. Bu politikalarından bazıları şöyledir (Kalkınma Bakanlığı, 2015): Aktörlerin beklenti ve ihtiyaçları analiz edilecek, kamunun işleyişi bu analiz doğrultusunda basitleştirilecek ve işleyiş aktörlere en yüksek yararı sağlayacak biçimde tasarlanacaktır. Diğer yandan e-devletin, kamu yönetiminde katılım, güvenilirlik, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin güçlendirilmesi için bir araç olması sağlanacaktır. Burada e-devlet mekanizmasına, e-yönetimin bir aracı olma görevi yüklenmiş ve e-yönetim politikaları diğer çoğu belgede olduğu gibi e-devlet üzerinden şekillendirilmiştir.

Kentler için sunulan hizmetlerin zamanında, kaliteli ve sürdürülebilir olarak verilmesi için çalışan bütün kurum ve kuruluşların hizmetlerinde verimliliğin artırılıp koordinasyonun kurulması ile saydamlık, hesap verebilirlik, katılımcılık ilkelerinin uygulanması için entegre kent yönetimi bilgi sisteminin temel hususları tanımlanacak ve 81 il için geliştirilecektir. Böylece e-yönetişim politikaları, yerel yönetimler düzeyinde ortaya konulmuştur.

Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı (2016-2019), diğer Pşanlardan farklı olarak ayrıca göz önünde bulundurulmuş önemli bir Plan'dır. Plan içerisinde, "(i) e-devlet ekosisteminin etkinliğinin ve sürdürülebilirliğinin sağlanması, (ii) altyapı ve idari hizmetlere yönelik ortak sistemlerin hayata geçirilmesi, (iii) kamu hizmetlerinde e-dönüşümün sağlanması ve (iv) kullanım, katılım ve şeffaflığın artırılması" olmak üzere 4 stratejik politika, 13 hedef ve 43 eylem saptanmıştır. Özellikle bu politikalardan son ikisi doğrudan e-yönetişim politikaları ortaya koymaktadır. Plan genel itibarıyla bilgi ve iletişim teknolojileri temelinde dünyadaki yönelimler, Onuncu Kalkınma Planı ve Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı (2015-2018) doğrultusunda yönetim anlayışı dikkate alınarak hazırlanmıştır. Bu Planın vizyonu "ETKİN (Entegre, Teknolojik, Katılımcı, İnovatif ve Nitelikli) e-Devlet ile toplumun yaşam kalitesini artırmak"tır. Tüm aktörlerin aktif katılımıyla oluşturulduğu beyan edilen bu vizyonun odağı, bütüncül ve sürdürülebilir "e-Devlet Ekosistemi"dir. Yönetişimi, vatandaş odaklı e-dönüşümü, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeleri, hizmetlerin aktörlerin katılımıyla geliştirilmesini benimseyen bu plan, e-yönetişim politikalarına yön vermiş ve e-yönetişim politikaları doğrultusunda kamu yönetimi ve aktörler arasındaki ilişkisinin yeniden tanımlanması gerekliliğini vurgulamıştır (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2016).

4.2. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ve E Yönetişim

Her ülkenin, kendine özgü şartlarına bağlı olarak şekillendirdiği bir hükümet sistemi vardır. Bu sistemler aynı zamanda o ülke için en iyi yönetimi arama amacını taşıyan ve dinamik bir yapıya sahip olan bir süreçtir. Hali hazırda yaşanmakta olan Türkiye örneğindeki gibi bu yapıların değişim ve dönüşüm içerisinde bulunması da bunun bir sonucudur. Bu sonuçların ülkemiz açısından ortaya koyduğu en son şey 2018 yılında kabul edilen yeni hükümet sistemi, "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi"dir.

Temelinin 1876 Anayasası ile atıldığı ve çok kısa dönemler dışında (1921 ve 1924 Anayasalar) Türkiye'de uzun bir süre uygulanan demokratik hükümet sistemi, parlamenter sistem olmuştur. Ancak 2018 yılı itibarıyla başkanlık sistemi temelli olarak geliştirilen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmiştir. Bu bağlamda Türkiye'de e-yönetişim politikalarını etkileyen ve aynı zamanda etkilenen diğer önemli bir durum Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile söz konusu olmuştur. Bu sistem, esas itibarıyla başkanlık sisteminden esinlenmiş olsa da kendine has bazı özellikleri barındırmaktadır. Türk kamu yönetimi sisteminde demokratik hükümet sistemi olarak başkanlık sistemine geçilmesi tartışmalarının geçmişini 1960'lı yıllara kadar götürmek mümkün olsa da konuyla ilgili ilk somut adım 2007 yılında hayata geçirilen Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi modeli olmuştur. Bu tarihten sonra zaten iki başlı bir yapıya sahip olan parlamenter hükümet sisteminde, iki başlılık iyice belirgin hale gelmiş ve sistem yarı başkanlık görünümü sergilemiştir. Nihayet 16 Nisan 2017 tarihi anayasa değişikliğine dair referandum ve 24 Haziran 2018 genel seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçiş yapılmıştır. Bu sistemin en belirgin özelliği kuvvetler ayrılığının sert bir şekilde ortaya konulmasıdır.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemine geçiş için sıralanan gerekçeler içerisinde konumuz açısından en önemli olanları, bu yeni sistemin vesayet odaklarını (sivil bürokratik vesayet, askeri vesayet ve yargı vesayeti) sonlandırıp hızlı karar almayı ve ülkenin istikrarını sağlayacağı argümanlarıdır. Gerçekten de parlamenter sistem, çoğunlukla koalisyon

hükümetlerine mahkûm edip yönetimde istikrarı bozmakta ve vesayet odaklarını istikrarsız ortamda güç odağı haline getirmektedir. Bu duruma kanıt olarak 1983'den 2016 yılına kadar geçen 33 yılda 21 hükümetin kurulması ve hükümetlerin ortalama ömrünün bir buçuk yıl sürmesi diğer taraftan kamuda dijitalleşme çabalarına bile türlü bahanelerle direnç gösteren bürokratik vesayet gösterilebilir. Nitekim parlamenter sistemin zayıf ve siyasi sorumluluğun parçalanarak aşındığı koalisyon hükümetleri dönemlerinde bürokrasi, belirlenen politikalar doğrultusunda harekete geçirilememiştir (447 sayılı Kanun, 2016: 11; Güler, 2018: 309-310; Özer ve Özmen, 2017: 25-26). Bu durum, e-yönetişim politikalarının belirlenmesi ve uygulanması hususunda büyük sıkıntıları da birlikte getirmiştir. E-yönetişim gibi kökten değişimi öngören bir anlayışın bu vesayetçi ortamda hayata geçirilemeyeceği açıktır. Çünkü e-yönetişim politikalarının özünde katılımcılık, şeffaflık, hesap verebilirlik, etkinlik gibi değerler yatmaktadır ki bu değerler vesayet odaklarınca güçlerinin devamı için istenmeyecek durumlardır.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin Türk kamu yönetimi sistemde yapacağı en büyük değişiklik merkezi teşkilatlanma alanındadır. Parlamenter hükümet sisteminde bir hizmet bakanlığı görünümünde çalışan ve sorumlu olduğu diğer bakanlıklarla birlikte devasa bir örgütlenme ortaya koyan başbakanlık müessesesi yerini cumhurbaşkanının merkezde olduğu ve başta kamu yönetimi ve bürokrasi olmak üzere herkesin cumhurbaşkanınca domine edildiği bir süreç almaktadır. Bu süreç sonucunda çıkarılan 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Cumhurbaşkanlığı teşkilatı yani merkezi yönetim yeniden düzenlenmiştir. Kararname; cumhurbaşkanlığı makamı, cumhurbaşkanlığı idari işler başkanlığı, cumhurbaşkanı yardımcıları ve cumhurbaşkanına vekâlet, cumhurbaşkanlığı politika kurulları, cumhurbaşkanlığına bağlı kurum ve kuruluşlar, bakanlıklar, cumhurbaşkanlığı ofisleri ve ortak hükümler başlıklı bölümlerden oluşmaktadır. Kararnameden hareketle konumuz açısından önem arz eden politika kurullarının ve ofis tipi örgütlenmenin artık merkezi yönetimin bir parçası olacağı anlaşılmaktadır. Özel sektör tekniklerinin kamuda kullanılmasını amaçlayan ofis tipi örgütlenme şekli, 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde "verilen görevleri yerine getirmek üzere Cumhurbaşkanlığına bağlı, özel bütçeli, kamu tüzel kişiliğini haiz, idarî ve malî özerkliğe sahip" olduğu belirtilmiş ve Dijital Dönüşüm Ofisi, Finans Ofisi, İnsan Kaynakları Ofisi ve Yatırım Ofisi olmak üzere 4 ofis kurulmuştur. Politika kurulları ise toplam 8 tane olup "Cumhurbaşkanınca alınacak kararlar ve oluşturulacak politikalarla ilgili öneriler geliştirmek" görevini yerine getirmektedirler. Politika belirlemede Cumhurbaşkanına yardımcı olmak ve bürokrasinin şikâyet edilen yapısını kırmak amacıyla kurulan bu örgütlenmeler bünyesinde uzman kadroları barındırmakta ve burada görevlendirilecek personel için devlet memuru olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Söz konusu ofislerde özel sektör yöneticilerinin görev alması için gerekli düzenlemeler yapılmış diğer yandan politika kurullarında "bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar, sivil toplum ve sektör temsilcileri, alanında uzman kişiler ve ilgili diğer ilgililerin davet edilmesi suretiyle genişletilmiş kurul toplantıları yapma" görevi belirlenmiştir. Ayrıca bakan olarak kimlerin atandığı da burada önemli bir husustur. Özel sektörde gerek yöneticilik yapmış gerekse şirket sahibi olan kişilerin bakan olarak atanmış olması (sağlık, milli eğitim, kültür ve turizm, tarım ve orman bakanları gibi) CEO (*chief executive officer*) biçimi yönetim şeklini ve kamu yönetimini baskı altına alan işletmecilik yaklaşımının geldiği noktayı ortaya koymaktadır. CEO'ların görev aldığı bu yeni örgütlenme yapıları, kamu yönetimi için örnek gösterilen piyasa kurallarıyla şekillenen özel sektör yönetim tekniklerinin hâkim olduğu yapıya ve en nihayetinde yönetişim uygulamalarına dönüşmesini beraberinde getirecektir (1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018; Avaner ve Fedai, 2019: 152-155; Fedai, 2018: 471-472; Sobacı, 2017).

Söz konusu politika kurulları ve cumhurbaşkanlığı ofisleri yönetim daha özelde e-yönetişim anlayışıyla uyum içerisindedir. Bu bağlamda bu örgütlenmelerin arkasında yatan politikanın aslında bir yönetim politikası olduğu ve sonuç olarak da bu örgütlenmelerin yönetim politikaları ortaya koyduğu açıktır. Söz gelimi ofislerin her kesimden ilgililerin katılımına olanak tanınması, politika kurullarının genişletilmiş toplantılar düzenlemesi, ara birimlerin kaldırarak daha yatay bir örgütlenme ile hızlı karar alabilme gibi durumlar yönetim ile uyum içerisinde olan politiklardır. Diğer yandan bu tür durumlara, dijitalleşmenin sağladığı imkânlar dâhil edilmeye çalışılmaktadır. Nitekim Dijital Dönüşüm Ofisi bu amaca hizmet etmek için oluşturulmuştur. Dijital Dönüşüm Ofisi, kamunun dijital dönüşümüne öncülük etmek adına e-yönetişim politikaları ortaya konulmasına aracılık etmektedir. Bu ofis, e-devlet üzerine çalışmaya başlayarak Türk kamu yönetimi sisteminin sorunlarında olan bürokratik hantallık, kırtasiyecilik gibi hususlarla mücadele hedefini üstlenmiştir. Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay bu ofis için, “öyle bir sistem olsun ki Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’nde bürokrasi olmasın” diyerek durumu özetlemiştir (Avaner ve Fedai, 2019: 156; Hürriyet, 2018).

Yönetişim için önem arz eden müzakere ve uzlaşma kültürü yeni sistem ile birlikte daha belirgin bir politika haline gelmektedir. Koalisyon hükümetlerinin neden olduğu istikrarsızlığı ve hükümet kurabilmek adına yapılan mecburi müzakereleri aşarak seçim öncesinde kimin hükümetin başı olacağı ve gönüllü uzlaşmayı ortaya koymaktadır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi bunu yaparken de e-yönetişim mekanizmalarından olan e-katılım, e-müzakere, e-oylama gibi uygulamalardan yararlanmakta ve bu doğrultuda politikalar ortaya koymaktadır. Söz gelimi hükümetin veya hükümet adayının, hayata geçireceği bir ittifak, politika öncesi kamuoyunun nabzını ölçmek adına e-oylama bağlamında e-anketler yapması bu duruma örnektir. Yönetimde istikrar kendisiyle birlikte vesayet odaklarının kırılmasını da getirmektedir. Ülkemizde e-yönetişim politikaları önündeki en güçlü engellerden biri olan bürokratik vesayet, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’nin getirdiği üst düzey bürokratların Cumhurbaşkanlığıyla gelip Cumhurbaşkanlığıyla gitmesi modeli sayesinde büyük ortada kırılmakta ve bürokrasi daha etkin, etkili ve verimli bir hale gelmektedir. Bu durum aynı zamanda katılımcılığın önünü de açmaktadır. Hükümetin kendi politikaları çerçevesinde kamu görevlilerini ataması veya görevden alması bürokrasi üzerinde sıkı bir denetim mekanizması olarak kullanılmaktadır. Bütün bunlar e-yönetişim politikalarını hayat geçirmek için daha uygun zemin sunan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’nde özellikle Dijital Dönüşüm Ofisi aracılığıyla e-yönetişim politikalarından etkilenmekte ve e-yönetişim politikalarını etkilemektedir.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’nin e-yönetişim ile uyumunu gösteren güncel bir örnek olarak; Koronavirüs (COVID-19) önlemleri kapsamında bazı iller için hafta sonu sokağa çıkma yasağı uygulanmaktaydı. Ancak 15 il için 6-7 Haziran 2020 tarihlerinde sokağa çıkma yasağının gündemde olmadığı Sağlık Bakanlığı tarafından ilan edilmesine rağmen İçişleri Bakanlığı bu tarihler için sokağa çıkma yasağı ilan etmiştir. Bu durum karşısında başta planlamalar yapmış vatandaşlar olmak üzere çoğu kesim CİMER, sosyal medya vs. gibi e-yönetişim mekanizmalarını kullanarak doğrudan yürütmenin en tepesindeki Cumhurbaşkanlığına ulaşmış, kararın yeniden değerlendirilmesini sağlamış ve sonuç olarak sokağa çıkma yasağı Cumhurbaşkanlığına iptal edilmiştir (Yeniçağ, 2020). Özellikle karantina sürecinde dijitalleşme süreci ile ortaya konulan e-yönetişim politikaları ve e-yönetişim uygulamalarının ne denli önemli oldukları anlaşılmış ve bu bağlamda süreç içerisinde e-devlet sistemine gerek hizmet sağlama gerekse hizmetten yararlanma anlamında ciddi yüklemeler olmuştur.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Türkiye, 2000’li yıllardan sonra çok önemli bir kamu yönetimi reformu sürecine girmiştir. 2000’li yıllardan sonra daha çok birlikte ve katılımcı yönetim modeli çerçevesinde gerçekleştirilen kamu yönetimi reformları, bilgi ve iletişim tabanlı teknolojik gelişmelerle gelişim seviyesini yükseltmiştir. Dijital tabanlı düzenlemelerle, yönetişimden e-yönetişime, demokrasiden e-demokrasie geçilmiştir. Bu geçişler karşısında e-yönetişimin şeffaflık, hesap verebilirlik, stratejik planlama, etkinlik ve etkililik ilkelerinin hayata geçirilmesi; e-devlet mekanizmasının katılımcı yönünün özellikle yerel yönetimler ekseninde güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda, yerel yönetimlerdeki e-meclis, e-katılım, e-oylama mekanizmaları desteklenmektedir. Bu tür mekanizmaların merkezi yönetim içinde hayata geçirilmesi e-yönetişimin temel politikalarındandır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kaçınılmaz bir değişim getirdiği kabul edilerek kamu yönetimi sisteminin bu değişime göre yeniden dizayn edilmesi ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin kamu yönetiminin her sürecinde kullanılması amaçlanmaktadır. Bilgi edinme ve paylaşma süreçlerinin daha da geliştirilerek garanti altına alınması istenmektedir.

E-yönetişimin kamu kurum ve kuruluşlarına, bürokratlara, seçilmişlere ve bunun gibi önemli birimlere erişimi ve onlarla iletişimi güçlendirilmelidir. Yönetimin her düzeyinde internet tabanlı oy kullanım yolları geliştirilmelidir. Yönetime katılım düzeyi sadece oylama ve anketler ile sınırlı kalmaması için fikirlerin beyan edilebileceği müzakere ortamları geliştirilmelidir. Mekanizmalar erişilebilir, kapsayıcı, kullanılabilir ve ihtiyaçlara cevap verebilir olmalı ve böylece dijital bölünme minimize edilmelidir. Erişilebilirliği artırmak adına kamusal noktalar oluşturulmalıdır. Yerel yönetimler açısından uygulanabilirliği daha kolay olan e-meclis, e-katılım, e-oylama, e-müzakere, e-anket, e-erişilebilirlik, e-çevre gibi mekanizmaların hem yerel yönetimler hem de merkezi yönetimler için geliştirilmelidir.

Uluslararası kurumlarca ortaya konulan belgeler, e-yönetişim politikalarıyla uyumlu bir yaklaşım sergilemelidir. E-yönetişim politikaları daha çok yerel yönetim kuruluşları ile ilişki içerisindedir. Yerel halkın görüşlerinin de dikkate alındığı bir yönetimi, dijital tabanlı gelişmelerden yararlanarak daha etkin ve verimli kılmaya çalışmaktadır.

Ocak 2020 tarihinden bu yana bütün dünyayı hızla etkisi altına alan Koronavirüs (COVID-19) salgınında da dijital tabanlı gelişmelerden fazlasıyla faydalanılmıştır. Bu dönemde iletişim tamamen sanal ağlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Vatandaş salgın hakkındaki görüşlerini, hükümet politikalarının yerinde olup olmadığını dijital tabanlı ağlar üzerinden gerçekleştirmiştir. Kamu yönetimi sistemine dair süreçlerin çoğu bilgi ve iletişim teknolojileriyle sağlanmaya çalışılmış ve bu konuda güzel örnekler ortaya konulmuştur. Ancak e-yönetişim politikalarının istenilen seviyede olmadığı ve daha da geliştirilmesi gerektiği bu dönemde de gelen eleştiriler arasındadır.

KAYNAKÇA

- Akyüz, A.M. (2019). Dünyada E-Yönetişim Ve En İyi Uygulama Örnekleri. B. Parlak ve K.C. Doğan. (Editörler). E-Yönetişim. İstanbul: Beta Yayıncılık, 97-114.
- Aldemir, C., Şahin, D. (2017). Dijital Çağ Yönetişimi Kavramının Karşılaştırmalı Literatür Analizi. M. Okcu ve H. Gül. (Editörler). Kayfor15 Özetler Kitabı. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 205-207.
- Avaner, T., Fedai, R. (2019). “Türk Kamu Yönetiminde Ofis Sistemi: E-Devlet Uygulamalarından Dijital Dönüşüm Ofisine”. Amme İdaresi Dergisi, 52(2), 149-172.

- Avrupa Komisyonu ve Aday Ülkeler. (2001). eAvrupa+ 2003 Eylem Planı. URL: http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wp-content/uploads/2015/02/010600_eAvrupa+EylemPlani.pdf (Erişim Tarihi: 10.08.2020).
- Awan, O., Amin, M., Kirkby, K. (2018). Introduction to e-Governance. A. Ming, O. Awan ve N. Somani. (Editörler). *e-Governance in Small States*. Londra, 1-24.
- Aydın, S. (2011). Atatürk Kitaplığı Süreli Yayınları Sayısallaştırma Çalışmalarının Teknik ve Yönetimsel Analizi. URL: https://issuu.com/selcukaydin/docs/atat_rk_kitapl___say_salla_t_rma (Erişim Tarihi: 09.08.2020).
- Barbak, A. (2016). “Devletlerin Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Politikalarının Oluşumu: Küresel Yönetişim ve Mali Eylem Görev Gücü Etkisi”. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 31(2), 147-177.
- Bayramoğlu, S. (2005). “Yönetişim Zihniyeti: Türkiye’de Üst Kurullar Ve Siyasal İktidarın Dönüşümü”. Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, 5(10), 264-273.
- Bıçkı, D., Sobacı, M. Z. (2011). “Yerel Yönetimden Yerel Yönetişime: Post-Fordizm Bağlamında Yerel Yönetimleri Anlamak”. Yönetim Bilimleri Dergisi, 9(2), 217-233.
- Biju, M.R. (2007). *Good Governance and Administrative Practices*. New Delhi: Mittal Publications.
- Bloomberg, J. (2018), Digitization, Digitalization, and Digital Transformation: Confuse Them at Your Peril, URL: <https://www.forbes.com/sites/jasonbloomberg/2018/04/29/digitization-digitalization-and-digital-transformation-confuse-them-at-your-peril/#79f702a62f2c> (Erişim Tarihi: 11.08.2020).
- Bütün, M. (2016). *E-Belediye Faaliyetlerinde Sosyal Medya Kullanımının Etkilerinin E-Yönetişim Bağlamında İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Carrizales, T., Melitski, J., Manoharan, A., Holzer, M. (2011). “E-Governance Approaches At The Local Level: A Case Study In Best Practice”. *International Journal of Public Administration*, 34(14), 935-945.
- Coleman, S. (2008). Foundations of Digital Government. H. Chen, L. Brandt, V. Gregg ve R. Traummüller. (Editörler). *Digital Government: E-Government Research, Case Studies, And Implementation*, New York: Springer+Business+Media, 3-19.
- Coşkun, S. (2013). Kamu Yönetiminde Yönetişim Yaklaşımı. A. Balcı vd. (Editörler). *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*. Üçüncü Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Cumhurbaşkanlığı. (2018). *2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı*. Ankara: Strateji ve Bütçe Başkanlığı.
- Cumhurbaşkanlığı. (2019). *2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı*. Ankara: Strateji ve Bütçe Başkanlığı.
- Çımrın, F.K. (2009). “Küreselleşme, Neo-Liberalizm ve Refah Devleti İlişkisi Üzerine”. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23, 195-204.

- Çolak, Ç.D. (2016). “Yeni Sağ’ı Oluşturan Bileşenlerin Birbiri İle Çelişen Kavramları Üzerine Bir Değerlendirme”. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 44, 351-361.
- Çukurçayır, M.A. (2003). Çok Boyutlu Bir Kavram Olarak Yönetişim. M. Acar ve H. Özgür. (Editörler). *Çağdaş Kamu Yönetimi I*. Ankara: Nobel Yayınları, 259-275.
- Demir, K.A. (2019). “Kent Yönetiminde Değişim Algısı: Yerel Yönetişim Kapsamında Bir Değerlendirme Ve Yerelleşen Yönetişim Uygulaması”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74(1), 193-218.
- Demirel, D. (2010). “Yönetişimde Yeni Bir Boyut: E-Yönetişim”. *Türk İdare Dergisi*, 466, 65-94.
- Deren, A.S. (2006). Sanal Ortamda Kültürel Miras Enformasyon Sistemlerinin Kurulması Ve Türkiye İçin Durum Analizi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Doğan, K.C. (2017a). “Postmodern Kamu Yönetiminin Kuramsal Temelleri Çerçevesinde Yönetişim Yaklaşımı: Literatür Taraması”. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), 27-45.
- Doğan, K.C. (2017b). “Kamu Yönetiminde Post-Bürokratik Değişimin Yansımasının Öncülleri: Yeni Kamu Yönetimi Eksenli Bir Bakış”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 57, 201-220.
- Dunleavy, P., Margetts, H. (2010). The Second Wave of Digital Era Governance. Paper to the Annual Conference of the American Political Science Association. URL: https://www.researchgate.net/publication/228124529_The_Second_Wave_of_Digital_Era_Governance (Erişim Tarihi: 11.08.2020).
- Dunleavy, P., Margetts, H., Bastow, S., Tinkler, J. (2006). “New Public Management is Dead-Long Live Digital-Era Governance”. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 16(3), 467-494.
- Ekşi, A. (2019). E-Yönetişim Ve Katılım: E-Demokrasinin Faktörleri Ve Belirleyicileri. B. Parlak ve K.C. Doğan. (Editörler). *E-Yönetişim*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 149-176.
- Eliassen K.A., Sitter, N. (2008). *Understanding Public Management*. London: SAGE Publications Ltd.
- Erdoğan Tosun, G. (2004). Elektronik Demokrasi. M. Acar ve H. Özgür. (Editörler). *Çağdaş Kamu Yönetimi II*. Ankara: Nobel Yayın, 413-440.
- Fedai, R. (2018). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Bakanlıkların İşlevi. H. Yaylı. (Editör). *12. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Türkiye’de Toplum, Yerleşim ve Yönetim Tartışmaları Bildiriler e-Kitabı*. Kırıkkale, 470-477.
- Fichman R.G., Dos Santos B.L., Zheng Z. (2014), Digital Innovation As A Fundamental And Powerful Concept In The Information Systems Curriculum , *MIS Quarterly* Vol. 38(2), 329- 353.
- Gartner. (2020). Gartner Glossary. URL: <https://www.gartner.com/en/information-technology/glossary/digitalization> (Erişim Tarihi: 10.08.2020).

- Genç, A. (2019). *Türkiye İle Avrupa Birliği'nin E-Devlet Politikalarının Karşılaştırılması*. Avrupa Birliği Uzmanlığı Tezi, Ulaştırma Ve Altyapı Bakanlığı Avrupa Birliği Ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Güler, T. (2018). "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Ve Kamu Yönetimine Etkileri". *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(39), 299-322.
- Güler, T., Şahnagil, S. (2017). "Dijital Demokrasi Ve Yönetişim İlişkisi Çerçevesinde E-Demokrasi/E-Devlet Uygulamaları". *Journal of Emerging Economies and Policy*, 2(2), 16-29.
- Gündoğan, E.(2010). *Yönetişim: Kavram, Kuram ve Boyutlar*. M.A. Çukurçayır, H.T. Eroğlu, H.E. Uğuz. (Editörler.). *Yönetişim Kuram, Boyutlar ve Uygulama*. Birinci Baskı. Konya: Çizgi Kitapevi, 13-56.
- Hürriyet. (2018). *Bürokrasiyi Sıfıra İndirecek: Dijital Dönüşüm*. URL: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/burokrasiyi-sifira-indirecek-dijital-donusum-40882528> (Erişim Tarihi: 11.08.2020).
- Işık, M., Öztürk, Y.E. (2009). "Postmodern Açından Kamu Yönetiminde Küçülme (Downsizing) Olgusu". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi*, 12(1-2), 431-454.
- Kalkınma Bakanlığı. (2013). *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)*. Ankara.
- Kalkınma Bakanlığı. (2015). *Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı 2015-2018*. Ankara.
- Kalkışım, H.M. (2019). *Yönetişim Kavram Ve Teorisi Üzerine Bir Değerlendirme*. B. Parlak ve K.C. Doğan. (Editörler). *E-Yönetişim*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 19-32.
- Karabacak, H. (2003). *Hukukun Üstünlüğü ve İyi Yönetişim*. *İyi Yönetişimin Temel Unsurları*. Ankara: Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayını, 63-77.
- Karcı, Ş.M. (2008). "Yeni Kamu İşletmeciliği Yaklaşımının Temel Değerleri Üzerine Bir İnceleme". *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 16, 40-64.
- Keleş, R. (2010). *Yönetişim Kavramına Eleştirel Bir Yaklaşım*. M.A. Çukurçayır, H.T. Eroğlu, H.E. Uğuz. (Editörler.). *Yönetişim Kuram, Boyutlar ve Uygulama*. Birinci Baskı. Konya: Çizgi Kitapevi, 57-71.
- Kickert, W.J.M., (1997). "Public Governance in the Netherlands: An Alternative to Anglo-American Managerialism". *Public Administration*, 75,731-752.
- Kim, J. (2008). "A Model And Case For Supporting Participatory Publicdecision Making In E-Democracy". *Group Decision and Negotiation*, 17, 179-193.
- Kjaer, A.M. (2004). *Governance*. Cambridge: Polity Press. URL: https://ceses.cuni.cz/CESES-136-version1-1D1_Governance_Intro_Kjaer_2004.pdf (Sınırlı Erişim Tarihi: 11.08.2020).
- Özer, M.A., Özmen, B. (2017). "Parlamentar ve Başkanlık Sistemleri Arasında Konumunu Arayan Bürokrasi". *Strategic Public Management Journal*, 3(Special Issue), 17-34.
- Öztoprak Sağır, M., Karkın N. (2005). "Demokrasinin Güncel Sorunları Ve Demokratik Paradokslar". *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 10, 1-25.
- Palabıyık, H. (2004). "Yönetimden Yönetişime Geçiş ve Ötesi Üzerine Kavramsal Açıklamalar". *Amme İdaresi Dergisi*, 37(1), 63-85.

- Pankaj, S. (2004). *Electronic Governance*. New Delhi: A.P.H. Publishing Corporation.
- Parlak, B., Doğan, K.C. (2019) E-Yönetişim: Kuramsal Bir Analiz. B. Parlak ve K.C. Doğan. (Editörler). *E-Yönetişim*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 7-18.
- Pierre, J., Peters, B.G. (2005). *Governing Complex Societies Trajectories and Scenarios*. New York: Palgrave Macmillan.
- Rosenau, J.N. (1992). Governance, Order, And Change In World Politics. J.N. Rosenau ve E.O. Czempiel. (Editörler). *Governance Without Government: Order And Change In World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1-29.
- Sancak, K. (2019). Küresel Yönetişim. B. Parlak ve K.C. Doğan. (Editörler). *E-Yönetişim*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 245-258.
- Sarıca, S.Ö. (2017). Kamu Yönetimi Yaklaşımları Çerçevesinde Dijital Çağ Yönetişimi ve İdari Kapasite. M. Okcu ve H. Gül. (Editörler). Kayfor15 Özetler Kitabı. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi
- Sobacı, M.Z. (2017). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Tüm Boyutlarıyla Tartışıldı. URL: <https://haber.sakarya.edu.tr/cumhurbaskanligi-hukumet-sistemi-tum-boyutlariyla-tartisildi-h59519.html> (Erişim Tarihi: 11.08.2020).
- Stoker, G. (1998). "Governance As Theory: Five Propositions". *International Social Science Journal*, 50, 15–24.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)*. Ankara.
- Şeker, Ş.E. (2014). "Dijitalleşme (Digitalization)". *YBS Ansiklopedi*, 1(1), 6-8.
- Toprak, Z. (2010). E-Yönetişim ve E-Demokrasi. M.A. Çukurçayır, H.T. Eroğlu, H.E. Uğuz. (Editörler.). *Yönetişim Kuram, Boyutlar ve Uygulama*. Birinci Baskı. Konya: Çizgi Kitapevi, 73-106.
- Uçkan, Ö. (2003). *E-Devlet, E-Demokrasi ve Türkiye Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması İçin Strateji ve Politikalar-I*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı. (2016). *2016-2019 Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı*. Ankara.
- Uysal, Y.,Atmaca, Y. (2018). "Türkiye'deki Merkezi ve Yerel Yönetim İlişkilerinin Yönetişim Modeli Çerçevesinde Değerlendirilmesi". *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 1(3), 411-424.
- Uzun, A. (2019). Dijital Çağda E-Yönetişim: Konsept, Pratik Ve Gelişim. B. Parlak ve K.C. Doğan. (Editörler). *E-Yönetişim*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 33-55.
- World Bank. (1989). *Sub-Sahara Africa: From Crisis To Sustainable Growth*. Washington D.C.
- World Bank. (1992). *Governance And Development*. Washington D.C.
- Yalçın, L. (2010). *Kamu Yönetimi Kuramları: Yöntembilimsel Bir Değerlendirme*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yankın, F. B. (2018). "Dijital Dönüşüm Sürecinde Çalışma Yaşamı". *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 7(2), 1-38.

- Yeniçağ. (2020). Sokağa Çıkma Yasası Nasıl İptal Edildi: O Kararın Perde Arkası. URL: <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/sokaga-cikma-yasagi-nasil-iptal-edildi-o-kararin-perde-arkasi-282627h.htm> (Erişim Tarihi: 11.08.2020).
- Yerlikaya, F.B., Ağcasulu, H. (2017). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışının Bir Eleştirisi Olarak Dijital Çağ Yönetimi. M. Okcu ve H. Gül. (Editörler). Kayfor15 Özetler Kitabı. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 285-287.
- 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2018). Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi.
- 447 sayılı Kanun. (2016). Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi (2/1504) ve Anayasa Komisyonu Raporu.